

כך, אינני רוצה] (610).

רבי אבהו היה רגיל דהוה קא דריש [היה רגיל לדרוש] בענין זה של שלשה מלכים שאין להם חלק לעולם הבא.

חלש [נעשה רבי אבהו חולה].

קביל עליה דלא דריש [קבל עליו שלא לדרוש בגנותן של שלשת המלכים].

ב-קב כיון דאיתפח [שנתרפא] — הדר קא דריש (611) [חזר לדרוש] בשלשה מלכים.

אמרי לו תלמידיו: וכי לא קבילת עלך דלא דרשת בהו [האם לא קיבלת עליך שלא לדרוש בהם]!?

אמר להם רבי אבהו: אינהו מי הדרו בהו, דאנא אהדר בי [וכי הם חזרו בהם ממעשיהם הרעים, שאחזור בי אני ולא אדרוש בהם] (612)?

רב אשי אוקי אשלשה מלכים [הגיע בלימודו עד ענין שלשה מלכים]. אמר: למחר נפתח בחברין [מחר נתחיל ללמוד ענין חברינו, שהיו תלמידי חכמים כמונו], שאין להם חלק לעולם הבא.

אתא מנשה, איתחזי ליה בחלמיה [בא מנשה, ונתגלה אליו בחלום]. אמר לו לרב אשי: חברך וחבירי דאבוך קרית לן [חברך וחברי אביך אתה קורא לנו]? מהיכא בעית למישרא המוציא [וכי יודע אתה באיזה מקום בפת צריך לבצוע בזמן ברכת המוציא]?

אמר ליה רב אשי: לא ידענא [אינני יודע] (613).

אמר ליה מנשה: מהיכא דבעית למישרא המוציא לא גמירת [לא למדת], וחברך קרית לן [ואתה קורא לנו חברך]!?

אמר ליה רב אשי: אגמריה לי [למדני דבר זה], ולמחר דרישנא ליה משמך בפירקא

ללמוד ולדרוש הפסוקים. וגם יש בזה מצוה לגנות הרשעים כדי שלא ייודון עוד, כיון דלא הדרי בהו.

612. שאמנם אירע לי מעשה שנעשיתי חולה, ומשום כך היה לי לחזור בי. אבל גם להם אירעו דברים שהיו צריכים לחזור בהם בגללם, כמו שמצינו אצל ירבעם שיבשה ידו, וכאשר חלה אביה בנו, וכן מצינו באחאב במעשה בן הדד. מהרש"א.

613. כתב ביד רמה, שודאי ידע שצריך לפרוס במקום המובחר שבפת. אבל לא ידע מהו המקום המובחר.

610. כתב ביד רמה, שכל זה הוא דרך משל. שהוכיחו הקדוש ברוך הוא על ידי נביאיו להחזירו בתשובה, וסרב בו. והבטיחו בטובת עולם הבא אם יחזור בו, וסרב בו. כאדם שמסרב לעשות רצונו, עד שתופס בבגדו, והלה עומד במרדו. "ואני ואתה נטייל בגן עדן" — גם זה דרך משל נאמר, שהקבלת פני שכינה הוא גן עדן האמור לעולם הבא. כלומר, שיהא כבודי מצוי עמכם לעולם הבא, ואתם נהנין מזיו כבודי. עיי"ש.

611. הקשה בעיון יעקב, הא איתא ברמ"א [י"ד סי' רכ"ח סעיף מ"ה], שהנודר בעת צרה, אין מתירין לו אלא לצורך מצוה! וכתב, דשמא גם זה נחשב צורך מצוה,

[ומחר אדרוש דבר זה משמך].

אמר ליה מנשה: מהיכא דקריים (614) **בישולא** [ממקום שנקרמין פניה של הפת בתנור].
דהיינו — במקום הקשה שבה, למעלה או למטה או בצדדים. אבל לא באמצעה, במקום שהיא רכה (615).

אמר ליה רב אשי למנשה: מאחר דחכימתו כולי האי [מאחר שאתם חכמים כל כך], **מאי טעמא קא פלחיתו** [למה עבדתם] **לעבודה זרה?**

אמר ליה: אי הות התם [אם היית אז, באותו זמן], **הות נקוט בשיפולי גלימא** — **ורחמת אבתראי** [היית מגביה את שולי גלימתך, כדי שתוכל לרוץ מהרה, והיית רץ אחרי לעבוד עבודה זרה], **כי היה אז יצר הרע של עבודה זרה שולט ביותר.**

למחר כבר לא אמר לחכמים: "נפתח בחברין", אלא **אמר לחו לרבנן** בלשון כבוד: **"נפתח ברבוותא"** [נתחיל לדרוש בענין רבותינן].

מהי משמעות השם **"אהאב"** —

אח [רע (616)] **לשמים** (617),

ואב לעבודה זרה.

אח לשמים, דכתיב: "אח לצרה יולד".
ופירוש המקרא: ווי לצרה. הרי ש"אח" — לשון רעה הוא.

אב לעבודה זרה, דכתיב: "כרחם אב על בנים". הרי שאב מרחם ביותר על בניו. וכמו כן היה אחאב אוהב את העבודה זרה ביותר.

614. כתב רש"י, שיש גורסים "דקדים". דהיינו, במקום שהפת מקדימה להאפות. והיינו הך. עיי"ש.

615. בעיון יעקב ביאר את הענין ע"פ הדרש, שמתחילה קרא להם רב אשי חברין, אף שהיה מנשה גדול מאוד בתורה, כיון שסבר שמעשה גדול מתלמוד, כי הוא התכלית.

וטען לו מנשה שאין הדבר כך, והוכיח לו מענין בציעת המוציא. שאילו היו בוצעין ממקום שנגמרה האפיה, הרי שהדבר החשוב ביותר הוא התכלית והסוף. אבל הרי הדין הוא שבוצעין ממקום שמתחילה האפיה, כי טוב ראשית הדבר מאחריתו, והעיקר הוא ההתחלה, וראיה מכאן שהתלמוד עיקר, שהוא מביא לידי מעשה.

וקיבל רב אשי את הדברים, ולכן למחר אמר: **נפתח ברבוותא.**

ועיי' במהרש"א מה שכתב לבאר הענין.

616. כפי שמצינו במסכת מגילה [יא א] גבי השם אחשוורוש "אח וראש". רש"י. ועיי' בגמ' שם במס' מגילה. ועיי' רש"י הושע [יג טו], שכתב ש"אחים" לשון דבר רע הוא.

617. כך כתב רש"י. והמהרש"א כתב, דהיינו שבשעה שהיה באח וצרה, תלה עיניו לשמים. כפי שנאמר: "הראית כי נכנע אחאב מלפני וגו'".

והריא"ף כתב, שאפשר לומר כפשוטו, שהיה אח לשמים, שהרי כיבד את התורה, שאמר לשלוחי בן הדד: "והדבר הזה לא אוכל לעשות". והיינו שלא הסכים שיקחו את ספר התורה, אף שהגיעה לו מזה צרה, שבאו להלחם עמו [כפי שמובא להלן].

וכן כתב בעיון יעקב, שהיה אח לשמים כפשוטו, כדאיתא לקמן, שהיה מהנה תלמידי חכמים מנכסיו. עיי"ש.

כתוב גבי אחאב: "ויהי הנקל לכתו בחטאות ירבעם בן נבט". אמר רבי יוחנן: קלות שעשה אחאב — בחמורות שעשה ירבעם. כלומר, החטאות החמורות שעשה ירבעם, היו קלות בעיני אחאב. שהוא הוסיף וחטא הרבה יותר, וכדלהלן.

ומפני מה תלה הכתוב את החטאים בירבעם, כפי שמצינו כמה פעמים במקרא "לא סר מכל חטאת ירבעם", אף שבאמת חטא אחאב יותר ממנו —

מפני שהוא [ירבעם] היה תחילה לקלקלה [שהוא התחיל לקלקל בחטא].

"בגלגל שורים זבחו, גם מזבחותם כגלים על תלמי שדי". אמר רבי יוחנן: אין לך כל תלם ותלם בארץ ישראל, שלא העמיד עליו אחאב עבודה זרה, והשתחוו לה.

ומנא לן דלא אתי אחאב לעלמא דאתי?

דכתיב: "והכרתי לאחאב משתיין" (618) בקיר, ועצור ועזוב בישראל".

וכך נדרש המקרא:

"עצור" — בעולם הזה.

"ועזוב" — לעולם הבא.

אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה עמרי למלכות —

מפני שהוסיף כרך אחד בארץ ישראל.

שנאמר: "ויקן את החר שמרון מאת שמר כככרים כסף, ויבן את החר, ויקרא את שם העיר אשר בנה על שם שמר אדני החר שמרון".

אמר רבי יוחנן: מפני מה זכה אחאב למלכות עשרים ושתים שנה (619) —

מפני שכיבד את התורה, שניתנה בעשרים ושתים אותיות.

שנאמר: "וישלח [בן הדד מלך ארם] מלאכים אל אחאב מלך ישראל העירה ויאמר לו, כה אמר בן הדד: כספך וזהבך לי הוא, ונשיך ובניך הטובים לי הם".

ולדבר זה הסכים מלך ישראל, ואמר: "כדברך אדני המלך. לך אני וכל אשר לי".

הוסיף בן הדד ושלח למלך ישראל:

"כי אם כעת מחר אשלח את עבדי אליך, וחפשו את ביתך ואת בתי עבדיך, והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו" (620).

618. כתב רש"י: תלמיד חכם, משית מקירות ליבו. עיי"ש.

619. בא לתת טעם בשנות מלכותו של אחאב יותר משאר מלכי ישראל, וגם בירבעם כתוב שמלך כ"ב שנה ולא נתנו בו טעם, היינו משום שאחאב הגדיל לחטוא יותר משאר המלכים, ולכן צריך ליתן טעם למה זכה למלכות ארוכה. מהרש"א.

ובעיון יעקב כתב, שעיקר הקושיא היא, הרי בן הדד בא עליו למלחמה, והרי שטן מקטרג בשעת הסכנה, ולמה זכה להנצל ולהמשיך לשבת על כסא מלכותו?

620. ולהלן מתבאר ש"מחמד עיניך" הוא ספר תורה. ורצה בן הדד לקחתו מהם או להתעולל בה, או שרצה להעבירם על דתם, ולכן רצה לקחת את ספר התורה מידם, כדי להשכיחם. יפת

ואז התייעץ המלך בזקני העם, ואמרו לו: "אל תשמע ולא תאבה".

"ויאמר למלאכי בן הדר, אמרו לאדני המלך: כל אשר שלחת אל עבדך בראשונה אעשה. והדבר הזה — לא אוכל לעשות וגו'".

מאי "מחמד עיניך", שרצה בן הדר לקחת, וסירב אחאב לתת, לאו ספר תורה? (621)

הרי שכיבד אחאב את התורה!

ומקשינן: מגין לנו שספר תורה הוא, **דילמא עבודה זרה היא**, שהרי אף היא היתה מחמד עינו של אחאב, שחיבבה ביותר!

ואמרינן: **לא סלקא דעתך** לומר כך. **דכתיב: "ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ואל תאבה"**. ואם מדובר היה בעבודה זרה, הרי לא היו אומרים לו כך!

ומקשינן: **ודילמא** אותם זקנים — **סבי**

דבהתא הוו זקנים שפלים ורשעים היו (622)? **מי לא כתיב: "ויישר הדבר בעיני אבשלם ובעיני כל זקני ישראל"**, ואמר רב יוסף: אותם זקני ישראל — **סבי דבהתא** היו. הרי שאף זקנים רשעים נקראים "זקני ישראל"!

ואמרינן: **התב, גבי אבשלום, לא כתיב "זקני ישראל וכל העם"**. אבל **הכא, הרי כתיב "הזקנים וכל העם"**, דאי אפשר דלא הוו בהון צדיקי [שלא יתכן שלא היה בכל העם צדיקים]. והרי כולם אמרו כאחד "אל תשמע ולא תאבה"! על כרחך שהכוונה היא לספר תורה. שאם היה מדובר בעבודה זרה, לא היה אכפת לצדיקים שיקחנה בן הדר.

וכתיב: "והשארתי בישראל שבעת אלפים, כל הברכים אשר לא ברעו לבעל, וכל הפה אשר לא נשק לו".

אמר רב נחמן: אחאב שקול היה. שהיו לו מחצה עוונות ומחצה זכויות. **שנאמר:**

ישראל וגו' ויאמרו אליו כל הזקנים וכל העם אל תשמע ולא תאבה". כיון ששמע לעצת הזקנים, מיד "ויצא מלך ישראל, ויך את הסוס ואת הרכב וגו'".

והיינו, שבאמת כבר מתחילה שאל מהם בן הדר דברים שהם חמדה. וכיון ששאל לבסוף "את מחמד עיניך", ודאי הכוונה לדבר שהוא חמדה יותר מכל החמדות האחרות. והיינו תורה, שנאמר בה "הנחמדים מזהב ומפז רב", שדברי תורה נחמדים יותר מכל חמדות שבעולם.

622. כך כתב רש"י. ובתשובת הגאונים [סי' שח] איתא: סאבי דבהתאתא — זקנים של בושא ושל כלימה.

תואר.

621. הכי איתא בשמות רבה [פרשה ג. וכן בעוד מדרשים]: "והיה כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו. וכי כל מה שתבע בראשונה אינו חמדה? בקש כסף וזהב, והם חמדה! שנאמר "ובאו חמדת כל הגוים". בקש נשים, והם חמדה! שנאמר "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך וגו'". בקש בנים, והם חמדה! שנאמר "והמתי מחמדי בטנם". הוי אומר, כל מה שתבע בראשונה — חמדה. ומהו "כל מחמד עיניך", דבר שהיא חמדה מתוך חמדה, זו התורה. שנאמר "הנחמדים מזהב ומפז רב". כיון ששמע מלך ישראל זה, אמר: אין זו שלי, אלא של זקנים היא. מיד "ויקרא מלך ישראל לכל זקני

של מיכיהו.

הביאוהו לפניהם, ואמר להם: "ראיתי את כל ישראל נפצים אל ההרים כצאן וגו'". כלומר, שלא יצליחו במלחמתם.

אמר אחאב ליהושפט: "הלא אמרתי אליך: לא יתנבא עלי טוב כי אם רע!"

אמר מיכיהו: "לכן שמע דבר ה'! ראיתי את ה' ישב על כסאו, וכל צבא השמים עמד עליו וגו'. ויאמר ה': מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד וגו'".

"ויצא הרוח ויעמד לפני ה', ויאמר: אני אפתנו. ויאמר ה' אליו: במה? ויאמר: אצא, והייתי רוח שקר בפי כל נביאיו. ויאמר: תפתה וגם תוכל, צא ועשה כן".

מאי רוח? איזו רוח היתה זו שעמדה לפני ה'?

אמר רבי יוחנן: רוחו של נבות היזרעאלי. שלפי שהרג אחאב את נבות, היתה רוחו מחזרת לפתותו ולהפילו.

מאי "צא ועשה כן"? הרי די היה לומר לרוח: "עשה כן"!

אמר רבינא: אמר לו הקדוש ברוך הוא: צא ממחיצתי. שכן כתיב: "דבר שקרים לא יכון לנגד עיני", והרי רוחו של נבות היתה רוח שקר בפי הנביאים! לכן אמר לה הקדוש

"ויאמר ה' מי יפתה את אחאב ויעל ויפל ברמת גלעד? ויאמר זה בכה, וזה אמר בכה". משמע, שרק בקושי גדול, על ידי פיתוי, נענש אחאב⁽⁶²³⁾.

מתקף לה רבי יוסף: מאן דכתב ביה: "רק לא היה כאחאב אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' אשר הסתה אתו אויבל אשתו", ותנינא: בכל יום היתה שוקלת שקלי זהב לעבודה זרה, ואת אמרת שקול היה?

אלא, אחאב וותרן בממונו היה. ומתוך שהחנה תלמידי חכמים מנכסיו — כיפרו לו מחצה עוונותיו⁽⁶²⁴⁾.

כאשר רצה אחאב מלך ישראל לצאת להלחם במלך ארם, כדי לקחת מידו את רמת גלעד, ורצה לצרף אליו את יהושפט מלך יהודה, אמר לו יהושפט, שיש לשאול את הנביאים, אם יצליח הדבר בידם.

קיבץ מלך ישראל את הנביאים, כארבע מאות איש, ואמרו לו עלה, ויתן ה' ביד המלך!

שאל יהושפט: "האין פה נביא לה' עוד ונדרשה מאותו"?

אמר לו אחאב, שישנו עוד נביא, ושמו מיכיהו בן ימלה. אבל הוא אינו מתנבא עליו טוב, אלא רק רע.

ובכל זאת רצה יהושפט לשמוע את דבריו

משום שכיבד את התורה.

624. כתב המהרש"א, דהיינו משום שהמהנה תלמידי חכמים — כאילו דבק בשכינה. כדאמרינן "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", וכי

623. כך פירש רש"י. ובמהרש"א כתב, שנראה שהראיה לזה מדכתיב "ויאמר זה בכה וזה אמר בכה". הרי שהיו הדעות בפמליא של מעלה שקולות לזכות או לחיוב. וכתב הרי"א^ף, שמחצה זכויות שהיה לו היינו

ברוך הוא שתצא ממחיצתו.

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי: דפרע קיניה — מחריב ביתיה. מי שפורע קנאתו וכעסו, ונוקם נקם — גורם להחריב את ביתו. כרוחו של נבות, שאמנם נקמה נקמתו, אבל מחמת כן יצאה ממחיצתו של הקדוש ברוך הוא.

"ויעש אחאב את האשרה, ויוסף אחאב לעשות להכעיס את ה' אלהי ישראל מכל מלכי ישראל אשר היו לפניו".

אמר רבי יוחנן: שכתב על דלתות שמרון⁽⁶²⁵⁾: אחאב כפר באלהי ישראל, לפיכך אין לו חלק באלהי ישראל.

"ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשמרון". אמר רבי לוי: שהיה אחזיהו קודר [מוחק על ידי חטיטה וגירוד] אזכרות [שמות] שבתורה, וכותב שם עבודה זרה תחתיהן [במקומן].

ולכן היה מתחבא. שאם היה עושה כך בפרהסיא, לא היו מניחין אותו לעשות כן.

מנשה — נקרא כך על שם שנשה יה [ששכח את הקדוש ברוך הוא].

דבר אחר: מנשה — על שם שהנשי

[שהשכיח⁽⁶²⁶⁾] את ישראל לאביהם שבשמים.

ומנלן דלא אתי מנשה לעלמא דאתי?

דכתיב: "בן שתים עשרה שנה מנשה במלכו, וחמשים וחמש שנה מלך בירושלים", "ויעש אשרה כאשר עשה אחאב מלך ישראל". וממשמעות הכתוב, שעשה מנשה כאשר עשה אחאב, אנו למדים: מה אחאב אין לו חלק לעולם הבא, כפי שלמדנו לעיל מהמקרא "עזוב", אף מנשה — אין לו חלק לעולם הבא.

רבי יהודה אומר: מנשה יש לו חלק לעולם הבא. שנאמר: "ויתפלל [מנשה] אליו ויעתר לו וכו'".

אמר רבי יוחנן: ושניהם, רבי יהודה שאמר שיש לו חלק, ורבנן שאמרו שאין לו חלק — מקרא אחד דרשו. שנאמר: "ונתתים לזעיה לכל ממלכות הארץ בגלל מנשה בן יחזקיהו".

מר, רבי יהודה, סבר: בגלל מנשה — שעשה תשובה, ואינהו לא עבוד [והם לא עשו תשובה], ולכן אתנם לזעוה].

ומר, רבנן, סבר: בגלל מנשה — דלא עבד קג-א תשובה, ומשך את כל העם אחריו לחטוא.

כבר בתחילת הפסוק "ויעש אחאב את האשרה". אלא "אחאב" ראשי תיבות: אין חלק אלקי בי. שהיה כותב כך על דלתות שומרון.

626. כך כתב רש"י. והמהרש"א כתב, שיותר נראה לומר שהוא מלשון הסרה והעתקה, כמו "גיד הנשה".

אפשר לירדבך בשכינה? אלא זה הוא שמהנה ת"ח מנכסיו. וזהו שכיפרו לו מחצה, כי מצד אחד היה דבוק בעבודה זרה, ומצד שני היה דבוק בשכינה. ועיי' בעיון יעקב מה שכתב בזה.

625. כתב בעיון יעקב, שאפשר שלמד זה מדכתיב "ויוסף אחאב לעשות להכעיס וגו'". שהמילה "אחאב" — יתירה היא, שהרי כתוב